

Yemen Krizinde Suudi Arabistan ve İran'ın Bölgesel Güç Mücadelesi Regional Power Struggle of Saudi Arabia and Iran in Yemen Crisis

Teslim: 03 Mart 2017
Onay: 05 Ekim 2017

Ali SEMİN*

Öz

Yemen coğrafi olarak kuzeyden [Suudi Arabistan, doğudan ise Umman ile komşudur. [Yemen'in güneyinde Aden Körfezi ve Arap Denizi, [batısında Kızıldeniz yer almaktadır. Dünya petrolünün [yüzde sekizinin, 40 kilometre genişliğindeki Babul Mendeb [Boğazı'ndan deniz yoluyla geçmesi, Yemen'in jeopolitik önemini artırmaktadır. Babul Mendeb, [Kızıldeniz'i Aden Körfezi'ne bağlamaktadır. Bununla birlikte boğaz, Hint [Okyanusu ile Güneydoğu Asya'yı Süveyş Kanalı yoluyla [Akdeniz'e ve Avrupa'ya bağlayan, dünyanın en önemli [deniz ticaret yollarından biridir. Boğaz, [Afrika ile Arap Yarımadası'nı birbirinden ayırmakta ve Kuzeydoğu kıyısında Yemen, Güneybatı kıyısında ise [Cibuti yer almaktadır.]

Orta Doğu'da 2010 yılında başlayan Arap uyanışı süreci, Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de rejim değişikliğiyle sonuçlanmıştır. Yemen'de 1978 yılından beri iktidarda olan Ali Abdullah Salih, Kasım 2011'de Suudi Arabistan'ın girişimiyle Cumhurbaşkanlığı koltuğunu yardımcısı olan Hadi'ye devretmiştir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı koltuğunu Hadi'nin devralmasıyla birlikte Yemen'in başkenti Sanaa'da, İran destekli Husiler ayaklanarak ülkenin yönetimini ele geçirmiştir. Husiler'in başkent Sanaa'da bulunan tüm hükümet kurumlarını kontrol etmesinin ardından, Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan Arap koalisyonu, 26 Mart 2015'te Yemen'e hava operasyonu başlatmıştır. Suudi Arabistan'ın başlattığı hava operasyonunun, İran'ın Şii eksenini üzerinden başta Yemen olmak üzere, Orta Doğu'daki yayılmacı politikasına karşı bölgesel bir güç rekabeti olarak nitelenebilir.

Anahtar kelimeler: Yemen, Orta Doğu, Yenirealizm, Husiler, İran, Suudi Arabistan

Abstract

Yemen is neighbor to Saudi Arabia from the North and it is neighbor to Oman from the East. The Gulf of Aden and the Arabian Sea lies to South of Yemen while the Red Sea lies to the West. Crossing of over eighty percent of the world's petroleum from Babel Mandeb Strait, 40 kilometers wide, increases Yemen's geopolitical importance. Babul Mendeb connects the Red Sea to the Gulf of Aden. In addition to this, Bosphorus is one of the world's most impor-

* BİLGESAM, Orta Doğu ve Güvenlik Uzmanı, Araştırma Koordinatörü

tant maritime trade routes, which links Indian Ocean and Southeast Asia to Mediterranean and Europe, by Suez Canal. Bosphorus separates Africa and the Arabian Peninsula, Yemen is on the Northeast coast while Djibouti is being on the West coast.

Arab revival process in the Middle East starting from 2010, had been concluded with regime change in Tunisia, Egypt, Libya and Yemen. Ali Abdullah Saleh, who has been in power since 1978 in Yemen, handed over the Presidential seat to Hadi, assistant of him, with the initiative of Saudi Arabia, in November 2011. By Hadi's taking over of the Presidential chair, Iran-backed Houthis, rebelled in Sanaa and captured the administration of the country. Following to Houthis had to control all government agencies in Sanaa, Saudi-led Arab coalition launched an air operation to Yemen on March 26, 2015. Saudi-led air operation could be seen as regional power competition against to Iran's Shia based expansionist policy in the Middle East, mainly in Yemen.

Keywords: *Yemen, Middle East, Neorealism, Houthis, Iran, Saudi Arabia*

GİRİŞ

Orta Doğu'daki dengelerin ve ilişkilerin oldukça kaygan bir zeminde gelişmesi artık bölgesel bir gerçeklik haline gelmiştir. Bir yandan Suriye'de yaşanan iç savaş ve DAESH terör örgütünün Haziran 2014'ten beri Irak'ta ilerleyişi sorunu, diğer yandan Yemen'de meydana gelen kriz, Orta Doğu'nun jeopolitik ve jeo-ekonomik sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra Irak işgalinden sonra İran'ın Şii eksenli yayılcı ve çevreleyici politikalarının Bağdat, Şam, Beyrut ve Sanaa'daki etkisi, başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkelerinde ve Arap dünyasında ciddi bir ulusal güvenlik tehdidi algısına yol açmaktadır. Bu sebeple Yemen'de Şii Husiler'in başkent Sanaa'yı ve ülkenin kuzeyindeki bölgeleri kontrol etmesi, Orta Doğu'da bölgesel bir "ittifak kuşağı"nın ortaya çıktığını göstermektedir. Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan Arap koalisyon güçlerinin, 26 Mart 2015 tarihinde Yemen'deki Husiler'in kontrolündeki bölgelere hava operasyonları düzenlemesi, bölgesel dengelerin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Yemen'deki çatışmanın, Suudi Arabistan ve İran'ın Arap Yarımadası'ndaki dolaylı bir güç ve nüfuz mücadelesi olduğunu da belirtmekte yarar vardır. Özellikle Aralık 2010'da Arap dünyasında başlayan halk gösterileri ve Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'deki yönetimlerin değişmesiyle birlikte, Orta Doğu'nun değişken ve belirsiz bir geleceğe doğru yol aldığı söylenebilir.

Öte yandan ABD, bir taraftan Tahran yönetimi ile nükleer müzakereler konusunda anlaşmaya varırken, diğer taraftan da Suudi Arabistan'ın kurduğu Arap koalisyonun Yemen'e hava operasyonları düzenlemesine lojistik ve askeri destek vermesi, Orta Doğu'daki bölgesel güçleri dengeleme politikası olarak nitelenebilir. Dolayısıyla bu makalede Yemen'deki kriz çerçevesinde, Orta Doğu'daki gelişmeler analiz edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca İran'ın bölgesel politikaları çerçevesinde, Körfez ve Arap ülkeleri koalisyonunun, kuruluş amacı ve aldığı kararları incelenecektir. Yemen krizinin yanı sıra, 28-29 Mart 2015 tarihinde, Mısır'ın Şarm el-Şeyh kentinde yapılan 26. Arap Birliği Zirvesi'nde toplanan ülkelerin aldığı kararların bölgesel etkilerine değinilecektir.

Bu makalede, yenirealizmin (yapısal realizm) temel argümanları kullanılarak İran ve Suudi Arabistan arasındaki bölgesel rekabet incelenmektedir. Yenirealizm, uluslararası ilişkiler teorisi olarak realizmden kök bulmuş ancak belirli noktalarda farklılıklar göstermiştir. Adından anlaşılacağı üzere, insanın tabiatını referans alan realizmden farklı olarak yapısal realizm, uluslararası sistemin anarşik yapısına vurgu yapmaktadır. Her iki teorinin de ortak özelliklerinden en belirleyici olanı ise devlet-merkezli bakış açısı geliştirmiş olmalarıdır.

Yenirealizme göre devletler, rejim farkı veya yönetim şekliyle bağımsız güç ve güç unsurlarını kullanarak çıkarlarını gözetir ve bekasını koruyabilir. Burada devletlerin iç politikalarında egemenlik tanımı hiyerarşik olarak belirlenirken, uluslararası sistemde 'merkezi bir otorite' bulunmadığından anarşik yapı mevcuttur.

Anarşi, yenirealizm jargonunda uluslararası sistemin yapısını ifade etmek için kullanılan temel terimlerin başında gelir. Bu bağlamda anarşi; kaos ve kuralsızlıktan ziyade birbirinden bağımsız devletlerin oluşturduğu ve merkezi otoritenin olmadığı bir uluslararası sisteme işaret etmektedir. Yapısal realizm, anarşi tanımından yola çıkarak teorinin diğer ana unsurlarını birleştirir. Böylelikle, uluslararası ilişkilerdeki en önemli olan aktörler olan devletler anarşik uluslararası sistemde davranış kalıbı olarak kendi kendine yetmeyi benimsemektedirler. Bu tarz davranış kalıbı geliştiren devletlerin önceliği beka sorunu olduğundan diğer devletlerle daha az işbirliği ve daha çok rekabet içine girmektedirler.

1. HUSİ HAREKETİ'NİN KURULUŞU VE GÜÇ KAZANMASI

Yemen'in kuzey ve güneyinin birleşmesiyle kurulan Şii Zeydi Hak Partisi'nden ayrılan Bedrettin Bin Emireddin el-Husi, Mümin Gençler (el-Şabbab el-Mümin) örgütünü 1991 yılında kurmuştur. Yemen'in başkenti Sanaa'nın kuzeyindeki Saade vilayetinde kurulan Husilere bağlı Mümin Gençler örgütü, başlangıçta bir kültür platformu olarak faaliyet göstermekteydi.¹ Yemen'deki Şii Zeydi mezhebinin dört ana kolu bulunmaktadır. Bunlar Haduviye, Carudiye, Salihîye ve Saleymani'dir. Husiler, Zeydilerin İran Şiiliği olarak kabul edilen On iki İmam mezhebine (Caferilik) yakın olan Carudiye mezhebine mensuptur. Yemenli akademisyen ve araştırmacı Dr. Ahmet Muhammed el-Dağashi'ye göre Husilerin mensubu olduğu Carudiye düşünce ve itikadının, İmtedil Zeydi Şiiliğinin dışında tutulması gerekmektedir. Zeydiler 26 milyon olan Yemen nüfusunun %35-40'ını oluşturmaktadır. Husiler ise yüzde 2'lik bir orana sahiptir.² Mümin Gençler olarak kurulan örgüt, Haziran 2004'te Ensarullah silahlı milis gücüne dönüşmüştür. Eylül 2004'te Ensarullah lideri Hüseyin Bedrettin el-Husi'nin öldürülmesinin ardından küçük kardeşi Abdulmelik el-Husi, örgütün lideri olmuştur. Ağustos 2009'da Katar'ın girişimiyle Husiler ile Ali Abdullah Salih yönetimi arasında diyalog süreci başlamıştır.³ Fakat Husiler'in yeniden çatışmaya girmesi sebebiyle diyalog süreci başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Aslında Husi Hareketi'nin silahlı örgüte dönüşmesi incelendiğinde, iki temel faktör ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Ali Abdullah Salih dönemindeki Yemen güvenlik güçlerinin iki yapı bir sistemde yönetilmesidir. Bunlardan ilki, Salih'in büyük oğlu Ahmet'e bağlı Cumhuriyet Muhafızları ordusudur. Diğeri ise Ali Muhsin el-Ahmar'a bağlı ordudur. Her iki gücün arasında yaşanan rekabetten dolayı Ali Abdullah Salih, Husiler'i gizlice silahlandırarak el-Ahmar güçleriyle çatışmalarını sağlamıştır. İkinci sebep ise İran'ın Arap Yarımadası'nda ve Aden Körfezi'nde, Suudi Arabistan'a karşı Husiler'e lo-

1 Sultan el-Diyab, "فتوح الحلال - فتوح الحلال - فتوح الحلال - فتوح الحلال", <http://www.dd-sunnah.net/records/view/id/2418/>, (Erişim:21.02.2017.)

2 Fatima el-Cenabi, "ممنوعون من ملو نو يوشو حلا مه نم", <http://bit.ly/2bQB1IN>, (Erişim:15.03.2017.)

3 Yusuf Emiş, "عدي ذلال - عدي ذلال - عدي ذلال", <http://rasseen.com/art.php?id=5ddd0f23fc984ba79177d5da4e0057cf0f547c19>, (Erişim:21.03.2017.)

jistik destekte bulunmasıdır. Bunun yanı sıra, Husiler'in silah tüccarlarından, ittifak kurdukları kabilelerden ve Yemen ordusu içerisindeki Salih yönetimine karşı olanlardan ciddi silah elde ettikleri belirtilmektedir. Husiler sahip bu güçleri sayesinde, 2004 yılından 2011 yılına kadar Yemen ordusu ile yedi kez savaşımlardır.⁴

2. BÖLGESEL GELİŞMELERİN YEMEN KRİZİNE ETKİSİ

Arap ülkelerinde meydana gelen halk ayaklanmalarına paralel olarak, 11 Şubat 2011 tarihinde başkent Sanaa'da halk şokağa çıkarak reform talep etmiştir. Husiler de, ülkedeki halk ayaklanmalarını fırsat bilerek gösterilere katılmıştır. Aynı yılın Haziran ayında, Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'e cumhurbaşkanlığı sarayındaki camide saldırı düzenlenmiştir. Düzenlenen saldırının ardından Salih, tedavi için Suudi Arabistan'a gitmiştir. Riyad'da tedavi olan Salih, Körfez İşbirliği Konseyi'nin (KİK) başlattığı Yemen Barış Planı anlaşmasını, 23 Kasım 2011'de imzalamış ve görevini dönemin Cumhurbaşkanı Yardımcısı Abid Rabbu Mansur Hadi'ye devretmiştir. Eğer Suudi Arabistan'ın başını çektiği KİK'in Yemen Barış Planı olmasaydı, Suriye'den önce Yemen'de, Salih tarafından katliamlar ve bir iç savaşın başlaması ihtimali çok kuvvetliydi. 22 Aralık 2011 tarihinde Salih'ten cumhurbaşkanlığı görevini devralan Hadi, yeni hükümetin kurulması için muhalefet ve hükümet yanlısı siyasi gruplardan oluşan bir kabine kurmuştur.

Hadi'nin başkanlık ettiği Yemen'de, 21 Şubat 2012 tarihinde cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine Hadi tek aday olarak girmiştir. 24 Şubat'ta ise Yemen Yüksek Seçim Konseyi'nin seçim sonuçlarına ilişkin yaptığı açıklamada, ülkedeki seçmen sayısı toplam 10 milyon 243 bin 364'tür. Seçimde oy kullananların sayısı ise 6 milyon 660 bin 93 olarak açıklanmıştır. Seçimlere katılım ise yüzde 66 olarak beyan edilmiştir.⁴ Yemen'de Cumhurbaşkanlığı seçimleri iki yıllık geçiş süreci olarak gerçekleştirilmiştir.⁵

Ülkedeki muhalefet Hadi'ye, iki yıl içerisinde parlamento seçimi, anayasa ve seçim kanununda değişiklik yapması için ön koşul sunmuştur. Hadi'nin başkan olarak seçilmesinin ardından 2013 yılının Mart ayında, Birleşmiş Milletler'in Yemen Özel Temsilcisi gözetiminde Ulusal Diyalog Konferansı başlamıştır. Konferansa Hükümet, Ayrılıkçı Güney Hareketi ve Ensarullah (Husiler) katılmıştır. Söz konusu konferanstan çıkan bildirmede, Yemen'in yaşadığı güvenlik sorunları, Saada sorunu, güneydeki muhalefetin talepleri ve çözüm tavsiyelerine yer verilirken, Hadi'nin de geçiş sürecini tamamlamak üzere başkanlık görevini bir yıl uzatmasına karar verilmiştir. Konferansta ayrıca silahlı kuvvetler mensupları dışında kimsenin silah taşımamasına karar verilmiştir.⁶

Bu çerçevede bildirmede, Yemen'in altı federal bölgeye ayrılması öngörülmüştür. Bunların dördü ülkenin kuzeyindeki Saba, Janad, Azal ve Tahama bölgeleridir. Diğer ikisi ise güneydeki Aden ve Hadra bölgeleridir. Yemen'deki grupların konferansta vardıkları anlaşmaya rağmen Husiler, bu süreçte Hadi'nin verdiği

⁴تاواصل الةيب الةب نم ليل اس يوز يدها روصنم هير دبج بااختن4 http://www.bbc.com/arabic/middle-east/2012/02/120224_yemen_elex.shtml, (Erişim: 15.03.2017.)

sözleri tutmadığını iddia ederek, diyalog sürecinden çekilmiştir.⁴ Yukarıda belirtilen gelişmeler ışığında, Yemen'de diyalog süreci devam etse dahi ülkedeki çatışmalar ve siyasi krizin sonlandırılmadığını ifade etmek mümkündür. Zira 18 Ağustos 2014 tarihinde Husi lideri Abdülmelik el-Husi, Hadi yönetimini protesto etme çağrısında bulunarak ülkedeki krizi giderek tırmandırmıştır. Husi göstericiler başkent Sanaa'da hükümet binalarının bazılarına ele geçirmiştir.⁵ 2 Eylül 2014 tarihinde Hadi başkanlık sarayında yaptığı açıklamada, hükümeti feshederek Husiler'in katılacağı yeni bir hükümetin kurulacağını belirtmiştir. Ancak Husi lideri Abdülmelik, sivil itaatsizlik olarak nitelendirdiği eylemlerine devam edeceklerini ifade etmiştir. Husiler'in başlattığı gösteriler, kısa sürede devlet kurumlarını kontrol altına alma eylemine dönüşmüştür. Husiler ilk önce Sanaa ile Saada arasındaki Amran vilayetini, ardından da 21 Eylül 2014 tarihinde başkent Sanaa'daki hükümet binalarını işgal etmiştir. Daha sonra Husi Ensarullah Hareketi tarafından 17 Ocak 2015'te Ulusal Diyalog Konferansı'nın Genel Sekreteri ve Cumhurbaşkanlığı Ofisi Müdürü Ahmet Avad Bin Mübarek kaçırılmıştır. Bu durum Husiler'in, Yemen'deki devlet kurumlarını tek tek ele geçirmeyi planladığı yönünde bir görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Husiler 22 Ocak'ta Cumhurbaşkanlığı sarayını ve başbakanlık konutunu abluka altına almıştır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Hadi ve Başbakan Halid Bahah görevlerinden istifa ettiklerini açıklamıştır.⁶

Husiler 6 Şubat 2015'te, ilan ettikleri Anayasa Deklarasyonu ile, parlamentoyu feshederek 551 üyeli bir halk konseyi tesis ettiklerini ve bu konseyin, 5 kişiden oluşan başkanlık konseyini seçeceğini açıklamışlardır.⁵ BM Güvenlik Konseyi ise 15 Şubat'ta aldığı 2201 no'lu karar ile, Husilerin kurduğu yönetimi tanımadığını beyan etmiştir. Cumhurbaşkanı Hadi ise 21 Şubat'ta Husiler'in kuşattığı başkanlık sarayından kaçmayı başararak, ülkenin güneyindeki Aden'e geçmiştir.⁶ Hadi, eski güney Yemen'in başkenti olan Aden'den istifasını geri çektiğini açıklayarak Sanaa'nın Husiler'in işgali altında olduğunu ifade etmiştir. Hadi, işgal altındaki Sanaa yerine Aden'i, Yemen'in geçici başkenti olduğunu ilan etmiştir.⁶ Öte yandan ülkedeki siyasi krizden ve oluşan güvenlik boşluğundan söz edilirken toplumsal sorunlara da bakmak gerekmektedir. Yemen, kabile ve mezhebe dayalı bir demografik yapıya sahiptir. Ülkede yaklaşık 200 kabile bulunmaktadır. Buna ilaveten Yemen halkının yüzde 54.5'i fakir, gençlerin yüzde 60'ı işsiz, erkeklerin yüzde 27.3'ü ve kadınların ise yüzde 69.1'i okumaz yazmaz bilmemektedir.⁶ Dolayısıyla sözü edilen etkenler değerlendirildiğinde, Yemen'in istikrarlı bir ülke haline gelmesi için siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel sorunların çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

3. YEMEN'İN JEOPOLİTİK ÖNEMİ VE ONLU KOALİSYON

Yemen'in stratejik konumuna bakıldığında, kuzeyden Suudi Arabistan ve doğudan Umman ile komşudur. Yemen'in güneyinde Aden Körfezi ve Arap Denizi, batısında ise Kızıldeniz bulunmaktadır. Ayrıca dünya petrolünün yüzde

5 Mansur el-Şamari, اذامل رصنت اذامل، <http://bit.ly/2bRy1BX>, (Erişim:25.03.2015).

6 نبيي شوحال بال قرن ال لمكلمل "يروتسدل نال عال", <http://bit.ly/2bZXS3a>, (Erişim:25.03.2015)

sekizi 40 kilometre genişliğindeki Babul Mendeb Boğazı'ndan deniz yoluyla geçmektedir. Babul Mendeb Kızılderaz'ı Aden Körfezi'ne bağlar. Ayrıca boğaz Hint Okyanusu ile Güneydoğu Asya'yı Süveyş Kanalı yoluyla Akdeniz'e ve Avrupa'ya bağlayan dünyanın en önemli deniz ticaret yollarından biri olarak kabul edilmektedir. Boğaz, Afrika ile Arap Yarımadası'nı birbirinden ayırmakta, kuzeydoğu kıyısında Yemen, güneybatı kıyısında ise Cibuti yer almaktadır.

Yemen'in jeopolitik konumu dolayısıyla Suudi Arabistan ve İran'ın bölgesel güç rekabeti, hava operasyonlarına giden süreçte temel olduğu söylenebilir. Husiler'in Sanaa'yı tamamen kontrol etmesi ve güneyin başkenti kabul edilen Aden'e doğru ilerlemesi, Riyad tarafından ciddi bir ulusal güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. Aslında ABD'nin 2003 Irak işgaliyle birlikte İran'ın Bağdat, Şam ve Beyrut üzerindeki nüfuz alanının genişlemesi ve bunun Yemen'e kadar uzanması, başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ve Arap ülkelerini tedirgin etmektedir. Başka bir ifadeyle Suudi Arabistan'ın güneyinde Yemen, kuzeyinde Irak ve Suriye sorunlarının yanı sıra doğusunda İran'ın 5 artı 1 ülkeleriyle (ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin + Almanya) nükleer müzakerelere başlaması, Riyad yönetimindeki tehdit algısını tetiklemiştir. Bu sebeple, Orta Doğu'da İran'ın genişleyen etkisine karşı bölgesel bir ittifak/koalisyon ihtiyacı bulunmaktaydı. Bugüne kadar Körfez ve Arap camiasında İran'ın nüfuzuna karşı tepki, genellikle siyasi ve enerji ağırlıklı ekonomik konular dışına çıkmamıştır.

Şu noktaya değinmek gerekir ki, Arap ülkelerinin bir kısmında meydana gelen yönetim değişimi (Tunus, Mısır, Libya ve Yemen) ve pek çok Arap ülkesinde devam eden siyasi istikrarsızlık, Tahran'ın Orta Doğu'daki etkisini artırmıştır. Yemen ise bu anlamda İran'ın bölgedeki yayılcı siyasetinin son halkasını oluşturmaktadır. Çünkü Yemen'deki Husi Hareketi'nin (Ensarullah) Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinin desteklediği Hadi yönetimini âdetâ devirmesi, bölgesel olarak Arap ülkelerinin kısa ve orta vadede birleşmesi için bir fırsata dönüşebilir. İran'a karşı Arap ülkelerinin kurduğu ittifak, mezhepsel bir ayrışmaya ve kendi aralarında liderlik mücadelesine dönüşmediği takdirde, Tahran'ın bölgesel nüfuzunun kırılması konusunda başarıya ulaşması kuvvetle muhtemeldir.

21 Eylül 2014 tarihinde Sanaa'yı kontrol etmeye başlayan Husiler'in askeri kanadı Ansarullah Hareketi'nin, Körfez ve Arap Yarımadası'ndaki güç dengelerini değiştirdiğini ifade etmek mümkündür. Husiler'in 22 Ocak 2015'te Cumhurbaşkanlığı sarayını ve başbakanlık konutunu abluka altına alması sebebiyle Cumhurbaşkanı Mansur el-Hadi ve Başbakan Halid Bahah görevlerinden istifa etmek zorunda kalmıştır. İstifa eden Hadi, Suudi Arabistan'ın baskısı üzerine 21 Şubat'ta verdiği istifasını geri çekmiştir. Yemen Cumhurbaşkanı Mansur Hadi, Başbakan Halid Bahah'ı cumhurbaşkanı yardımcısı olarak atamıştır. Bu süreç zarfında Birleşmiş Milletler'in Yemen Temsilcisi Cemal Bin Umar, taraflar arasında herhangi bir çözüme ulaşamadığı için 16 Nisan 2015'te görevinden istifa etmiştir. BM, Bin Umar yerine Yemen temsilcisi

olarak Moritanyalı İsmail Veled el-Şeyh Ahmed'i, 25 Nisan'da atamıştır.⁷ Bin Umar'ın istifasının iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Arap koalisyonunun hava operasyonlarına başlaması ve bu nedenle İttifaklar arasındaki görüşmelerin tamamen ortadan kalkmasıdır. Diğeri ise Arap dünyasındaki sorunların müzakere yöntemi ile çözülemeyeceğini öngörmesidir. Suriye krizinde rejim ile muhalefet arasındaki görüşmelerde, BM temsilcilerinin herhangi bir başarıya ulaşamaması bu duruma örnek gösterilebilir.

Yemen'deki Husiler'in, ülkenin kuzeyini kontrol altına aldıktan sonra güneye ilerlemesi ve Taiz'i ele geçirmesi, Suudi Arabistan'ın kaygılarını artırmıştır. 25 Mart 2015 tarihinde Yemen Cumhurbaşkanı Hadi'nin ülkedeki Husi işgaline yönelik dış müdahale çağrısının ardından, 26 Mart'ta Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan Onlu Koalisyon Yemen'de, "Zafer Fırtınası Operasyonu" adı altında Husiler'in kontrol ettiği stratejik bölgelere havadan saldırı düzenlemiştir. Koalisyon Umman dışında, Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri (Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri), Arap ülkelerinden Ürdün, Fas, Mısır ve Sudan ile birlikte Pakistan da katılmıştır. Operasyonlara Suudi Arabistan 100 savaş uçağı ve 150 bin kişilik kara ve deniz birliği, Birleşik Arap Emirlikleri 30, Kuveyt 15, Bahreyn 15, Katar 10, Ürdün 6, Fas 6, Sudan 3, Mısır Süveyş Kanalı üzerinden Aden Körfezi'ne dört savaş gemisi göndermiştir. Pakistan ise askeri destek vereceğini belirtmiştir. Ayrıca ABD, Türkiye ve Avrupa ülkeleri, Husi Hareketi'ne düzenlenen hava operasyonlarına destek verdiklerini açıklamışlardır. Bu operasyonun Mısır'ın Şarm el-Şeyh kentinde 28-29 Mart'ta düzenlenen Arap Birliği'nin 26. zirvesinde görüşülmeden önce yapılması dikkat çekici olmuştur. Ayrıca Yemen'e düzenlenen hava operasyonu öncesinde BM Güvenlik Konseyi kararına da başvurulmadan yapılmış olması değerlendirilmesi gereken konulardan biridir. Dolayısıyla Suudi Arabistan'ın oluşturduğu koalisyonun düzenlediği hava operasyonunun, Arap Birliği zirvesinde ve BM Güvenlik Konseyi'nde görüşülmeden yapılmış olması, şu sebeplere dayanır: 1

1. Arap Birliği zirvesinde görüşülmesi beklenseydi Husiler, güneyin başkenti Aden'i ele geçirebilirdi. Başka bir deyişle Yemen konusunda Suudi Arabistan'ın ve diğer koalisyon üyelerinin fazla zaman kaybetmemesi gerekmektedir. Arap Birliği zirvesinde böylesi bir kararın tartışılması, düzenlenen hava operasyonu ile ilgili karar çıkarılmasını oldukça zorlaştırırdı. Bu nedenle Suudi Arabistan ve Körfez İşbirliği Konseyi, Yemen'de düzenlenen hava operasyonlarının ve kurulan onlu koalisyonun, Arap Birliği'nden çok, bir Körfez kararı olduğunu göstermeye çalışmıştır.1

2. BM Güvenlik Konseyi kararına gelince, Suudi Arabistan'ın ve diğer koalisyona katılan ülkeleri Rusya ve Çin'in veto etme riski vardır. Rusya'nın veto etme ihtimali oldukça yüksekti çünkü, Yemen'deki gelişmelerin bir benzeri Ukrayna'da da yaşanmaktaydı. Keza Rusya Başkanı Putin, Yemen'e yapılan

7 Ali Semin, Yemen Krizi, Husiler ve İran- Körfez Güç Mücadelesi, <http://www.bilgesam.org/incele/2074/-yemen-krizi-husiler-ve-iran-korfez-guc-mucadelesi/#.VUx1W47tmko>,(Erişim:03.05.2015.)

hava operasyonlarını eleştirmiş ve fderhal durdurulmasını istemiştir. Pekin'in ise, İran ile fkurulan yakın ilişkilerden dolayı Tahran'ı rahatsız etmemek için veto hakkını kullanma olasılığı kuvvetliydi.†

3.† Riyad'ın Koalisyonu oluşturması konusunda Umman'ın fdestek vermemesi, belki de en önemli detaydır. Umman'ın KİK'in üyesi olmasına rağmen kurulan koalisyonla ve Yeñen'deki hava operasyonlarına katılmamasının üç temel sebebi vardır. Bunlardan ilki Umman'ın İran ile Hürmüz Boğazı'nı paylaşmasıdır. İkincisi, İran'ın Umman'da yaklaşık % 3-4'lük Şii nüfusunun Maskat yönetimine karşı herhangi bir faaliyetinin bulunmamasıdır. Diğeri ise fUmman'ın, diğeri Körfez ülkeleri gibi İran'ı tehdit olarak fğörmemesidir.†

4.† Pakistan'ın katılmasının, koalisyonla farklı bir boyut kazandırdığı söylenebilir. Suudi Arabistan ile Pakistan arasında stratejik ortaklık anlaşması dışında İran'a karşı nükleer silaha sahip tek Müslüman ülke özelliği de dikkat çekmektedir. Bu açıdan Pakistan'ın koalisyonun içinde fyer alması, İran'ın muhtemel bir misilleme girişimini önleyici rol oynamaktadır. Çünkü İran'ın doğusunda Pakistan ve batısında da Körfez bölgesiyle iki cepheli güç mücadelesine girmesini zorlaştırmaktadır.†

4. HUSİLER'E HAVA OPERASYONU VE ARAP ZİRVESİ

Yemen'deki Husiler'in ilerleyişini durdurmak ve kontrol ettikleri bölgelerin yeniden alınması için başlatılan f"Zafer Fırtınası" operasyonu, bölgesel etkisi sebebiyle ehemmiyet arz etmektedir. Koalisyon, İran'ın bölgesel fğücünü dengelemek açısından önemlidir. Ayrıca Orta Doğu'yu iki kutba bölme riski yüksektir. ABD sonrası Irak'ta, Suriye'de, Lübnan'da ve Yemen'de meydana fğelen Şii-Sünni geriliminin bölgesel boyutta geliştiği fğörülmektedir. Suudi Arabistan'ın başını çektiği Onlu fKoalisyon'un bölgesel bir Şii-Sünni kutuplaşmasına fzemini hazırlayan bir süreci başlattığı söylenebilir.†

Özellikle Suriye'de yaşanan iç savaşta Esed rejimine fverdiği destek, DAES terör örgütünün Musul'u kontrol etmesi ve Irak'ın diğeri bölgelerine ilerlemesiyle birlikte İran Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin Sünni bölgelerinde sıkça fğörünmesi, Lübnan'da Hizbullah'a ve Yemen'de fHusiler'e destek vermesi, söz konusu koalisyonun fkurulma sürecini hızlandırdığını söylemek mümkündür. fAslında İran'ın, Riyad'ın kurduğu Onlu Koalisyon'un fbu kadar hızlı gelişeceğini ve buna bölgesel/küresel destek fverileceğini tahmin etmediği ifade edilebilir.†

Yukarıda belirtilen tespitlerle birlikte Arap/Körfez ülkeleri fğısından Onlu Koalisyon'un etkileri şu şekilde fşiralanabilir:†

1. Mısır Başkanı Cemal Abdülnasır'ın 1970 yılında vefatından sonra Arap dünyasında ciddi bir liderlik sorunu başlamıştır. Saddam, Hafız Esed ve Kaddafi arasında fkeskin bir Arap dünyası liderliği mücadelesi yaşanmıştır. fNitekim Irak'ın işgaliyle birlikte Saddam'ın devrilmesi, fArap Baharı ile beraber Kaddafi'nin öldürülmesi ve fMısır'ın zayıflamasının ardından Arap ülkeleri arasında üstü örtülü bir liderlik mücadelesi devam fettekmektedir. Söz

konusu mücadelenin ana eksenini, Körfez ülkeleri ilişkilerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Özellikle Arap Baharı ile beraber Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında hatırı sayılır bir bölgesel güç rekabetinden söz etmek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle Yemen'deki Husiler'e karşı kurulan Onlu Koalisyon belirttiğimiz rekabetin ve Arap dünyasındaki liderlik sorununun bir parçası olarak da kabul edilebilir. Kurulan koalisyonun, Yemen'in yanı sıra Suudi Arabistan'ın Arap dünyası liderliğine oynamasının ve bölgesel güç potansiyelini pekiştirmek istemesinin sonucu olarak da okunması gerekmektedir. Aslında İran'ın bölgedeki nüfuzunun artması Arap ülkeleri arasındaki liderlik gereksinimini artırmaktadır.

2. Onlu Koalisyon'a Suudi Arabistan öncülük etse de Koalisyon, Arap liderlerinin kendi kamuoyundaki prestij kaybını ve özgüvenini tazelemesi anlamını da taşımaktadır. Mısır'ın Şarm el-Şeyh kentinde düzenlenen 26. Arap Zirvesinde Suudi Arabistan Kralı Salman Bin Abdulaziz el-Suud'un konuşması sırasında koalisyonun, bir Arap kararı olduğu vurgusu dikkat çekiciydi. Dolayısıyla Onlu Koalisyon her ne kadar Yemen'deki Husiler'e ve İran'ın bölgedeki nüfuzuna karşı kurulmuş olsa da, Arap camiasının bölgesel siyasetinin dizaynı için önemli bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu koalisyonun üç temel özelliği vardır. Birincisi İran'ın Bağdat, Şam, Beyrut ve Sanaa'daki nüfuzuna yönelik bölgesel bir Arap uyanışını çağrıştırmaktadır. İkincisi, Arap dünyasının bölgesel ve küresel mahfildeki bulanık politikalarının netleşmesidir. Diğerisi ise, başta Suudi Arabistan ve Körfez/ Arap ülkelerinin ABD'ye ve Batılı ülkelerin Orta Doğu bölgesindeki politikalarına güvenin azalmasıdır. Başka bir ifadeyle, İran'ın bölgesel nüfuzunun önlenmesi konusunda, Suudi Arabistan'ın sürekli Amerikan yönetimine şikâyet ve telkinde bulunmasına rağmen herhangi bir somut adım atılmaması ve hatta tam tersi dönemin ABD Başkanı Barack Obama'nın, Tahran ile nükleer müzakere masasına oturması, Körfez-Amerikan ilişkilerine olumsuz yansımıştır.

Bu açıdan bakıldığında Suudi Arabistan'ın öncülük ettiği koalisyonun ve Körfez/Arap dünyasına liderlik etme hedefi, kısa vadede başarılı olsa da, orta ve uzun dönemde Arap ülkeleri arasında liderlik yarışına dönüşebilecektir. Suudi Arabistan diğer Arap dünyası üzerinde kurmaya çalıştığı liderliğini ideolojik olarak pan-Arabizm veya Selefilik-Vehhâbilik eksenli bir anlayış üzerinden kurmak isterse, bu durum olumsuz sonuçlar doğurabilir. Örneğin Yemen'deki iç savaş derinleşebilir veya İran nüfuzunu artıracak şekilde Şii-Sünni gerilimini bölgesel anlamda tırmandırabilir. Ayrıca Arap dünyasında monarşiler ve cumhuriyetçiler şeklinde bölünmeler yaşanabilir.

Öte yandan Şarm el-Şeyh'te düzenlenen 26. Arap Zirvesi'nde Ortak Arap Savunma Gücü'nün kurulmasının benimsenmesi, Araplar açısından önemli bir adım olarak nitelendirilmektedir. Fakat bu gücü Arapların daha çok İran'ın bölgesel nüfuzuna karşı kuracağı açıktır. ABD Savunma Bakanı Ashton Carter'ın 1 Nisan 2015 tarihinde yaptığı açıklamada, Arap Gücü'nün kurulmasına destek vereceklerini belirtmesi, söz konusu gücün İsrail'e karşı olmayacağına da bir belirtisidir. Arap ülkeleri, İran'ın Devrim Muhafızları'na

benzer bir güç kurma amaçlı bir görüntü vermektedir. Eğer böylesi bir gücün tesis edilmesi konusunda Arap ülkeleri arasında mutabakat sağlanırsa, bölgesel silahlanma yarışının başlayacağını da ifade etmek mümkündür. 11 Eylül saldırıları sonrası Orta Doğu'da yaşanan krizlerin, Arap-İsrail savaşını ikinci plana atması ve Şii-Sünni nitelikli mezhepsel bir çatışmaya dönüşmesi, İsrail tehdidi algısını zayıflatmaktadır.⁸

ABD'nin işgali sonrasında başta Irak olmak üzere Suriye'de, Libya'da, Mısır'da ve Yemen'de düzenli orduların yerini alan devlet dışı milis güçlerinin, İsrail'i tehditlattığı söylenebilir. Çünkü Orta Doğu'da İran etkisinin giderek genişlemesi Arap/Körfez ülkeleri için İsrail'in birincil tehdit olmaktan çıkmasına yol açmaktadır. Şu hususun altını çizmek gerekir ki, Şii söylemi/projesi üzerinden Orta Doğu'ya yayılmaya çalışan İran'ın nihai hedefinin Şii-lik mi, Farslık mı olduğu, tartışılması gereken en mühim konulardan biridir. İran, Şii-lik üzerinden bölgedeki etki alanını artırırken, Arap ülkeleri de Arap kimliği bağlamında bir söylem geliştirse, Yemen'de ve diğer Arap ülkelerinde orta vadede iç çatışma riski taşımaktadır. Dolayısıyla Yemen'deki krizle birlikte teşkil edilen Onlu Koalisyon ve Ortak Arap Savunma Gücü kurma teşebbüsünün, İran'a karşı bir tehdit algısı perspektifinde gelişmesi, Körfez/Arap ülkeleri ilişkilerinde ciddi sorunlara yol açacağı öngörülmektedir. Körfez İşbirliği Konseyi'nde Umman,⁹ Arap Birliği içerisinde ise Irak ve Lübnan'ın, İran'a karşı ortak bir askeri güce yer alması zor gözükmektedir.¹⁰

5. BM'İN YEMEN KRİZİNDEKİ TUTUMU VE ARAP KOALİSYONU

Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan Arap koalisyonunun 26 Mart 2015 tarihinde başlattığı hava operasyonları, Yemen krizine farklı bir boyut kazandırmıştır. Bu sebeple 16-17 Mayıs 2015'te Riyad'da düzenlenen "Yemen'i Kurtarma ve Diyalog Konferansı"na⁸ Husiler dışında Yemen'den 200'den fazla siyasetçi ve kanaat önderi katılmıştır.

BM Güvenlik Konseyi (BMGK), 14 Nisan 2015'te Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinin sunduğu Yemen planını, 2216 No'lu kararı olarak onaylamıştı. Bu kararın oylanması sırasında BMGK'nin beş daimi üyesinden biri olan ve veto hakkına sahip olan Rusya çekimser kalmıştır.⁹ BMGK'nin onayladığı kararın içeriğine bakıldığında, Yemen'in meşru Başkanı Hadi'nin Riyad'da düzenleyeceği diyalog konferansına, tüm Yemenli siyasi tarafların katılması, Yemen'e insani yardımların ulaştırılmasının kolaylaştırılması, Husiler'e ve devrik Başkan Ali Abdullah Salih'e bağlı milis güçlerine silah verilmesinin yasaklanması ve kontrol ettikleri kentleri Hadi yönetimine geri verilmesi gibi noktaları kapsamaktadır.

BMGK kararı değerlendirildiğinde, ülkedeki tüm taraflar arasında ateşkesin ilan edilmesi öngörülmüştür. Ancak, Suudi Arabistan öncülüğündeki hava

⁸ Riyad'da Yemen diyalog konferansı başladı, <http://aa.com.tr/tr/dunya/riyadda-yemen-diyalog-konferansi-basladi/46498>

⁹ Nemilal ashوعبم دمأ خيشلأ دلو لي عامسأ يناتيروملأ ني عت 9، <http://bit.ly/2c4ggfY>, (Erişim:28.04.2017)

operasyonlarının durdurulmasını önleyen maddelerin olmaması dikkat çekmektedir. Başka bir deyişle Yemen'e yönelik oluşturulan koalisyonun, BMGK kararı olmadan hava operasyonları düzenlenmesine rağmen, 2216 No'lu kararlar birlikte operasyonların meşrulaştığı görülmektedir. Burada Ürdün'ün başkanlık ettiği BMGK'nin 14 üyesinden herhangi birinin itirazıyla karşılaşmadan onaylanan söz konusu karar, Suudi Arabistan'ın diplomatik başarısı olarak nitelendirilebilir. Suudi Arabistan'ın öncülüğünde kurulan koalisyonun Yemen'deki Husiler'in kontrol ettiği bölgelere yönelik "Kağırlılık Fırtınası" adını taşıyan hava operasyonlarının insani bilançosu da ağır olmuştur. Mart 2015'ten bu yana Yemen'deki iç savaşta 11 binden fazla insan hayatını kaybetmiş ve yaklaşık 40 bin kişi de yaralanmıştır.¹⁰ Bunlara ilaveten Birleşmiş Milletlerin verilerine göre, Yemen dünyanın en kötü kolera salgının bulunduğu ülkedir. 2017 yılının Nisan-Ağustos ayları arasında, Yemen'de koleradan dolayı 1700'den fazla kişi hayatını kaybetmiştir. BM'nin raporunda 320 binden fazla koleraya yakalanmış olabileceğinden şüphe edilen kişi mevcut olabileceğine işaret edilmektedir.¹¹ Ayrıca 2017 yılının sonuna kadar 600 binden daha fazla Yemenlinin Kolera'ya yakalanacağı ifade edilmektedir.¹²

Suudi Arabistan'ın Yemen'i, Husiler'in kontrolünden kurtarma operasyonlarının maliyetinin ağır olması kadar, can kayıplarının yüksekliği de dikkate değerdir. Yemen'in alt yapısının yeterli olmamasından dolayı hastaneler, ülkedeki çatışmalarda yaralananları tedavi etmekte yetersiz kalmaktadır. Bunun yanı sıra ülkede gıda ve benzeri insani ihtiyaçların eksikliği de göze çarpmaktadır. Yemen'deki iç çatışmalardan dolayı 3 milyon kişi, evini terk etmek zorunda kalmıştır. Şu noktaya değinmekte yarar vardır ki, Yemen Orta Doğu'nun en fakir ülkesidir. Devrik Başkan Ali Abdullah Salih ailesine ve yakınlarına haksız kazanç sağlamış ve halkın ekonomik durumuyla ilgilenmemiştir. Bu sebeple Yemen halkının %54,5'i yoksulluk sınırının altındadır.¹³

Suudi Arabistan'ın başını çektiği, Irak'ta ve Suriye'de IŞİD'e karşı oluşturulan ABD destekli uluslararası koalisyonun, 21 Eylül 2014 tarihinden beri düzenlediği hava operasyonlarının nihai bir sonuca varmamasının gösterdiği gibi, salt hava operasyonlarıyla bu tür sorunların çözümü mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bundan sonraki süreçte Riyad yönetiminin ve koalisyona destek veren ülkelerin önünde iki seçenek kalmıştır. Ülkede Husiler'in kontrolünde bulunan bölgelerin geri alınması için orta ve uzun vadede ya karadan operas-

10 ع.ع: قدحتملا ممال او.. صخش فالأ 10 ىلإ نميلا يف برحلا اي احض عافترا 10
ىلإ نيندملا ائامح تبراحتملا فارطال، <http://masreiat.com/news/2016/aug/30/43998>، (Erişim: 30.08.2016)

11 Yemen: 'World's worst cholera outbreak' mapped, <http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2017/06/yemen-world-worst-cholera-outbreak-mapped-170627110239483.html>, (Erişim: 29.08.2017)

12 UN Delegation visits Yemen amid cholera outbreak, <http://www.aljazeera.com/news/2017/07/delegation-visits-yemen-cholera-outbreak-170724155936265.html>, (Erişim, 01.08.2017)

13 نيندملا بالقدن لىل لىل، <http://bit.ly/2bZXs3a>, (Erişim: 25.03.2015)

yonun başlatılması ya da Yemen’de Husiler’in de dâhil olduğu bir müzakere süreciyle krizin çözümü için somut adımların atılması gerekmektedir. Çünkü Husiler artık başta başkent Sanaa olmak üzere ülkenin %30’unu kontrol etmektedir. Koalisyon güçlerinin 21 Nisan 2015 tarihinde Husiler’e yönelik düzenlediği hava operasyonuna verdiği “Kararlılık Fırtınası” adını “Umudun Dönüşü” olarak değiştirmesinin, Yemen krizine yeni bir boyut kattığını söylemek mümkündür. Değişimin sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Suudi Arabistan Yemen krizinde tam anlamıyla bütün Arap ülkelerinin desteğini almamıştır. Çünkü koalisyona katılan Arap ülkeleri (Mısır, Ürdün, Fas ve Sudan) ekonomik olarak Riyad’ın mali desteğine ihtiyaç duyanlardır. Örneğin Körfez İşbirliği Konseyi üyesi olmasına rağmen Umman’ın katılmaması önemlidir. Ayrıca Cezayir’in koalisyona destek vermemesi de Suudi Arabistan’ın tüm Arap dünyası üzerinde etkisinin çok fazla olmadığını/olmayacağına bir göstergesidir.

2. Arap ülkeleri arasındaki İran’ın bölgesel bir tehdit olduğu algısının değişmesi de, önemli bir etkidir. Umman ve Cezayir, İran’ı bölgesel bir tehdit olarak görmemektedir. Tabi şu noktaya vurgu yapmak gerek ki, Cezayir’in iç dinamikleri de dışarıya asker gönderme ve Suudi Arabistan’ın kurduğu koalisyonda etkin bir rol oynamasına müsaade etmemektedir. Çünkü Cezayir ordusu ile istihbaratı arasında ciddi bir güç mücadelesi söz konusudur. Bu nedenle Cezayir hükümetinin herhangi bir askeri koalisyona katılma kararı alırken, içerideki rekabeti göz önünde bulundurması gerekmektedir.

3. “Kararlılık Fırtınası” operasyonuna bölgesel anlamda askeri desteğin olmaması, Suudi Arabistan’ın Yemen krizindeki müdahalesinin etkisidir. Türkiye ve Pakistan’ın Yemen’deki Husiler’e karşı hava operasyonlarında ve İran’ın yayılmacı bölgesel gücüne yönelik Riyad’ın kurduğu koalisyona aktif bir şekilde askeri destek vermemesi, İran ile ilişkilerinde gerginlik yaşamak istememesinin sonucudur.

4. Ayrıca BMGK’nin onayladığı 2216 no’lu kararın ve Dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon’un, Yemen’deki insani dramın artmaması için acil ateşkes çağrısı da dikkate değerdir. BMGK’de Rusya’nın 2216 No’lu kararı hususunda veto etmemesinin ve çekimser kalmasının “Umudun Dönüşü” kararını etkilediğini unutmamak gerekir. Rusya’nın bu kararla Yemen krizinde, Suriye’deki tavrını tekrarlamak istemediğini ifade etmek mümkündür. Zira Moskova yönetiminin Yemen krizinde, Suriye’nin aksine bir koalisyonunun karşısında olduğunu farkındadır. Rusya’nın ABD ve Batı ile rekabet ettiği Orta Doğu bölgesinde temel aktörler olan Körfez ülkeleri ve Mısır’la karşı karşıya gelmek istemediği söylenebilir.

5. Suudi Arabistan her ne kadar İran’ın Arap ülkelerindeki nüfuzunu kırmak için Husiler’e savaş açsa da Yemen’e düzenlenen hava operasyonlarında yukarıda da belirtildiği gibi sivillerin kaybı gitgide artmaktadır. Bu sebeple Arap dünyasını tek çatı altında toplayarak Yemen krizini çözmek için koalisyon kuran Suudi Kralı Selman’ın orta vadede Arap kamuoyundan tepki al-

ması mümkündür. Başka bir tabirle Arap camiasını tek bir ülke çatısı altında toplamanın hem insani hem de maddi yükü ağırdır. Özellikle de 2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta başlayan ve tüm Arap ülkelerine yayılan halk uyanışından sonra Arap dünyasına bölgesel bağlamda liderlik etmek oldukça zor gözükmektedir.¹⁴

Ayrıca “Kararlılık Fırtınası”nın “Umudun Dönüşü” olarak değiştirilmesi, başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez İşbirliği Konseyi’ni Yemen krizine askeri bir çözüm arayışıyla birlikte siyasi ve ekonomik anlamda da bir çözüm yolu geliştirmeye sevk edebilir. Aslında 2010 yılından bu yana Arap halkının yönetimlerine gösterilerle tepkisi yalnızca rejimlerin değişmesini istedikleri anlamına gelmemektedir. Arap kamuoyu ekonomik refah, adalet ve özgürce yaşam şartlarını da talep etmektedir. Dolayısıyla askeri operasyonların tek başına Yemen krizine çözüm sunacağını ifade etmek zordur. Hava operasyonları üç amacı gerçekleştirmiştir.

Bunlardan birincisi, Yemen’de Husiler’in kontrolündeki stratejik bölgelere (Babül Menden Boğazı’na ve Aden Körfezi’ne) doğru ilerlemelerini ve ülkenin tamamına hâkimiyet sağlanmalarını önlemiştir. İkincisi, İran’ın Husiler’in askeri kanadı olan Asrarullah Hareketi’ne karadan, denizden ve havadan silah ve lojistik desteği yapmasının önüne geçilmiştir. Buna ilaveten Koalisyon Güçleri’nin eski Sözcüsü Ahmed el-Asiri’nin, 28 Nisan 2015 tarihinde yaptığı basın toplantısında, 26 Mart’tan beri devam eden hava operasyonlarında Husilerin elindeki ağır silahların %95’inin imha edildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Yemen Dışişleri Bakanı Riyad Yasin yaptığı açıklamada, 1600 Husi’nin İran’da askeri eğitim aldığını belirtmiştir. Bir diğer ve belki de en önemli getiri, düşük katılımlı olsa da bölgesel bir Arap koalisyonunun Yemen kriziyle beraber ortaya çıkmasının sağlanmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Yemen krizine yönelik olarak askeri bir çözümün yanında, siyasi diyalogun da sürdürülebilmesi önemli bir noktadır.¹⁵

Öte yandan Yemen’deki iç çatışma ve hava operasyonları devam ederken yaşanan insani sorunların giderilmesi için, Suudi Arabistan Kralı Selman Bin Abdulaziz’in emri üzerine Riyad’dan Yemen’e 247 milyon dolar acil insani yardım desteği yapılmıştır.¹⁴ Söz konusu 247 milyon dolar insani yardım BM’nin hesabına yatırılmıştır. Mart 2015’ten, Temmuz 2017’ye kadarki süre diliminde Suudi Arabistan’ın, Yemen’e yaptığı insani yardım 700 milyon dolara ulaşmıştır. Yemen’deki savaşın Riyad’a maliyetinin toplamı, 8 milyar 27 milyon dolardır.¹⁵ Ayrıca Kral Selman’ın ülkenin tamamı Husiler’den kurtarıldıktan sonra beş yıl içerisinde Yemen’in yeniden yapılanması amacıyla 13 milyar dolarlık bir planının olduğu açıklanmıştır. Kral Selman, Yemen’in yeniden yapılması için tahsis ettiği 13 milyar dolarlık miktarın 5 milyar dolarının özel sektörden, 8 milyar dolarının ise kamu kuruluşlarından yapılacağını belirtmiştir. Suudi Arabistan bu girişimiyle bir anlamda, Yemen’e düzenle-

¹⁴ نوميلا ناشب ن مآل سلجم رارق يف قعم طاقن 14, <http://bit.ly/2c85CDu>, (Erişim: 25.04.2015.)

¹⁵ يدوعسل اداصتق ال فنزن تست نوميلا لىع بىرحل... اداصتقا ريرىق ت 15, <http://www.nthnews.net/201708/110032/اداصتقا ريرىق ت 15>, (Erişim: 20.09.2017.)

yanı sıra sınırdaş komşuları olan Hindistan, Afganistan ve İran ile ilişkilerinin kötüleşmesini istemediği söylenebilir. Ayrıca Pakistan'ın, Suudi Arabistan ve İran arasındaki mezhepsel gerilim hususunda da tarafsızlığı tercih ettiği düşünülebilir. Pakistan'ın nükleer bir güce sahip olması, koalisyona katılan ülkeler için Tahran'ın gücünü dengeleme mahiyetinde önemlidir.

7. KRAL SELMAN'IN KABİNE DEĞİŞİKLİĞİNİN YEMEN KRİZİNE YANSIMASI

Yemen krizine çözüm arayışı ve koalisyonun Husiler'e hava operasyonları sürdürülürken Suudi Arabistan Kralı Selman 29 Nisan 2015'te üvey kardeşi Veliht Prens Mukrin Bin Abdulaziz'i görevden alarak yerine 2. Veliht ve İçişleri Bakanı Prens Muhammed Bin Nayif Bin Abdulaziz'i atamıştır. Dahası, dünyanın en uzun süreli dışişleri bakanlığı görevinde bulunan ve 1975 yılından beri Suudi Arabistan'ın Dışişleri Bakanı olan Suud el-Faysal'ın yerine kraliyet ailesi dışından olan Adil el-Cubeyr getirilmiştir. Bu bağlamda Kral Selman'ın söz konusu kararını "el-Riyad" gazetesi Kraliyet dönemindeki eski kuşağın yerini önümüzdeki dönemlerde yeni kuşağın alacağı şeklinde yorumlamıştır. Kral Selman'ın Suudi Arabistan yönetiminde yaptığı değişikliklerin dış politikadan ziyade iç dinamiklerine yönelik olduğu ifade edilebilir. Aslında Suudi Kralı yaşlılık gerekçesiyle ailesindeki ikinci kuşağa geçme kararı almıştır.

Bütün bu gelişmelere, Suudi Arabistan Kralı Selman'ın ülkesini Arap dünyasının lideri yapma amacıyla hareket ettiği şeklinde yorumlanabilir. Bu çerçevede bundan sonra Riyad, bölgesel krizlerde daha aktif rol oynayabilir. Suudi Arabistan'ın Yemen'deki Husiler'e karşı kurulan koalisyona öncülük etmesi ve İran'ın Arap ülkeleri üzerindeki nüfuzunu konusunda askeri seçeneklerini hayata geçirmesi Kral Selman'ın bu yeni politikasının tezahürüdür. Kral Selman'ın iç politikada gerçekleştirdiği reformların en önemli nedenlerinden biri de Yemen'e düzenlenen hava operasyonlarına karşı iç kamuoyunda tepki oluşmasını engellemektir. Çünkü önümüzdeki süreçte Yemen'de Husiler'in, Arap ülkelerinde ise İran'ın nüfuzunun önüne geçemezse, Yemen'e sınırlı da olsa muhtemel bir kara operasyonu düzenlenebilir. Dolayısıyla Kral Selman, Yemen'e karadan bir olası operasyon için iç kamuoyunu hazırlama çabasında olabilir.

Yemen'de meydana gelen krizle birlikte Suudi Arabistan'ın öncülüğündeki Onlu Koalisyon Husiler'e yönelik hava saldırılarına başlasa da öncelik, ülkenin iç karışıklığı için diyalog ve çözüm arayışı olmalıdır. Başka bir ifadeyle Yemen için çözüm yalnızca Arap ülkelerinin askeri müdahalesi olarak görülmemelidir. Nitekim, Husiler'in Sanaa'yı kontrol etmesi ve Ensarullah'ın silahlı mücadeleyi sürdürmesi halinde, Lübnan Hizbullah'ı gibi siyasi muhatap kabul edilebilecektir. Dahası Husiler artık, Yemen'in siyasi denklemi içerisinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Husiler Yemen'deki çözümün bir aktörü olarak kabul edilmezse, ülkedeki olayların dönüşü olmayan bir iç savaşa ve bölünmeye doğru gideceği kuvvetle muhtemeldir. Bu bağlamda Yemen'de hava operasyonlarına öncülük eden Suudi Arabistan ve diğer koalisyon üyelerinin ülkede yaşanan sivil kayıplar konusunda da dikkat-

li olması gerekmektedir. Eğer koalisyon güçlerinin operasyonları neticesinde Yemen'de irtaya bir iç savaş çıkarsa veya olay bir Zeydi-Sünni çatışmasına doğru giderse, Suudi Arabistan ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabilir. Körfez ülkelerinin finanse ettiği hava operasyonları Yemen'in sosyo-ekonomik yapısını fahrip etme ve toplumsal dokusunu bölme riski taşımaktadır. Çünkü Yemen'in alt yapısı ve gelişmişliği, söz konusu savaşları kaldıracak nitelikte değildir. Zira hava operasyonlarının başlaması üzerinden az bir zaman geçmesine rağmen gıda, ilaç ve hastanelere gelen yaralılarından dolayı, sağlık sektörünün de yetersiz kaldığı görülmektedir.

SONUÇ VE SENARYOLAR

Orta Doğu'daki gelişmeler değerlendirildiğinde, Yemen krizi ve Suriye krizi sebebiyle bölgenin sıkıntılı bir süreçten geçtiğini ifade etmek mümkündür. Bir tarafta Suudi Arabistan-İran rekabetinin, Yemen'de vekâlet savaşına dönüşmesi, diğer tarafta Suriye iç savaşı ve bölgesel krizlerin sürüncemede kalması ister istemez, Orta Doğu'daki istikrarsızlığı ve terör örgütlerinin harekât kabiliyetini artırmaktadır. Bu nedenle Yemen krizinin önümüzdeki süreçte bir Riyad-Tahran rekabetinden öte, uluslararası bir soruna dönüşmesi beklenebilir. Bilhassa koalisyon güçlerinin Yemen'e hava operasyonlarının artması ve Husiler'in ülkedeki ilerleyişinin durdurulamaması durumunda sivil kaybın artacağı ve ciddi bir göç akınının başlayacağı öngörülmektedir.

Eğer bütün bu hava operasyonları Husiler'i durduramazsa, Suudi Arabistan/koalisyon güçleri, ülkelerinin Yemen'deki stratejik bölgelere sınırlı sayıda asker göndererek kara operasyonu başlatabilir. Yemen krizinin çözümü için Suudi Arabistan'ın önündeki kara harekâtı ve Husiler'in de dâhil olduğu bir platformda diyalog sürecinin başlatılması seçenekleri dışında, üç farklı senaryodan bahsedilebilir. Birinci senaryo, Suudi Arabistan'ın veya Körfez İşbirliği Konseyi'nin BMGK kararıyla Suudi Arabistan-Yemen sınırında tampon bölge oluşturmasıdır. İkinci senaryo, Husiler'in de katılacağı Yemen Barış/Diyalog Konferansı'nın, tüm tarafların kabul edeceği Riyad dışındaki üçüncü bir ülkede yapılması için arabuluculuk girişimlerinin başlatılmasıdır. Umman ve Katar'ın Yemen'de barışın sağlanması için Maskat ve Doha'da farklı zamanlarda görüşmeler düzenleyerek Yemenli taraflar arasında diyalog sağlama olasılığı vardır. Üçüncü senaryo ise Yemen'de konfederal bir sisteme geçilmesidir. Bu senaryoya, son çözüm olarak, Yemenli tarafların (Husiler de dâhil) ve Körfez ülkelerinin olumlu bakması muhtemeldir.

Yemen sorunu İran'ın bölgesel nüfuzuna karşı, Tahran ile ABD ve Batı arasındaki nükleer müzakerelerine bir tepki olarak görülse bile Arap dünyasına olumsuz yansımaları olabilir. Bu çerçeveden bakıldığında Irak'ın devrik lideri Saddam da İran'a savaş açarken Körfez ve Arap ülkelerinin çoğu tarafından desteklenmiş ve Humeyni rejiminin yayılmacı politikalarını önlemeye çalışmıştır. Fakat daha sonra Saddam 1990 yılında Kuveyt'i işgal ederek tüm Körfez ülkelerini karşısına almıştır. Bu nedenle Suudi Arabistan'ın Körfez/Arap dünyasındaki liderlik girişimi orta ve uzun dönemde bölgesel Arap rekabetine dönüşebilir. Dolayısıyla Yemen krizinde hem Körfez/Araplar hem de

bölge ülkelerinin dikkatli bir siyaset izlemesi gerekmektedir. Suudi Arabistan Yemen'de kara, deniz ve hava operasyonlarıyla çözüm aramaktan ziyade, ülkedeki tüm taraflar arasında ateşkes ilan edilmesini; Sünni, Zeydi, Husi, Sefi, Vahhabi ve kabile gibi ayrışmalara gitmeden kapsamlı bir diyalog süreci başlamasını; yeni anayasa ve nezih bir seçim yapılması için girişimlerin bulunmasını teşvik etmelidir.¹

Yemen'de Irak ve Lübnan örneğinde olduğu gibi mezhep ve kabileye dayalı bir siyasi süreç başlayabilir. Bu yapılanmayı Körfez ülkeleri ve İnan destekleyebilir. Dolayısıyla bu senaryo orta vadede başarılı olabilir.² Husiler, düzenlenen hava operasyonlarıyla birlikte Suudi Arabistan'a karşı olan kabileleri ve Zeydiler'in çoğunu yanına çekerek kara operasyonları başlatabilir. Bunun hem maliyeti yüksektir hem de Körfez/Arap ülkelerinin başka bir Arap ülkesini işgali anlamına gelme riski vardır. Dahası, kara hareketına katılan ülkelerin verdiği askeri zayıyat iç kamuoyunda ciddi tepkilere neden olabilir. Öte yandan Yemen'e olası bir kara harekâtı bölgesel ve küresel risklerin göz önünde bulundurulmasını gerektirir. Zira böyle bir harekât, dünya ticaretinde stratejik bir öneme haiz Bebül Mendeb Boğazı'nın kapanmasına, dolayısıyla petrol fiyatlarının yükselmesine yol açabilir.³

Yemen'deki gelişmelere karşı siyasi söylemler dışında adeta bekle-gör politikası izleyen İnan, Bahreyn'deki Şii ayaklanmalarını tekrardan tetikleyebilir. Tahran yönetiminin Yemen'deki gelişmelerden dolayı Suudi Arabistan veya diğer Körfez ülkelerine ve Pakistan'a karşı askeri bir girişimde bulunması oldukça zor gözükmektedir. İnan'ın ekonomik ve iç siyasi dengeleri Yemen'deki Husiler için Pakistan ile Suudi Arabistan'a karşı savaşa girmesine inüsaade etmeyebilir.⁴ Suudi Arabistan ve diğer Arap ülkeleri İnan'ın bölgesel yayılmacı politikalarını önleyemezse, bölgesel silahlanma ve nükleer faaliyet yarışı muhtemeldir. Suudi Arabistan ve diğer Körfez/Arap ülkelerinin, İnan'ın nükleer faaliyetlerinin kendilerine yönelik tehdit olduğu algısından dolayı nükleer santral kurma girişimlerini ön planda tutabilir.⁵

KAYNAKÇA

Sultan el-Diyab، ءيٲوػال ءػرػال ءاشنل - ءيٲوػال ءػرػال ءاشنل، <http://www.dd-sunnah.net/records/view/id/2418/>، (Erişim:21.02.2017.)

Fatima el-Cenabi، اوبسٲننن نملو نوئوػال مه ن، <http://bit.ly/2bQBIIN>، (Erişim:15.03.2017.)

Yusuf Emiş، ءيٲوػال - ءيٲوػال - ءيٲوػال، <http://rasseen.com/art.php?id=5ddd0f23fc984ba79177d5da4e0057cf0f547c19>، (Erişim:21.03.2017.)

ٲاواصالا ءيٲوػال ءيٲوػال نملل اسئوػال ءيٲوػال ءيٲوػال، http://www.bbc.com/arabic/middleeast/2012/02/120224_yemen_elex.shtml، (Erişim:15.03.2017.)

Mansur el-şamari، اءامل رصٲنٲ ءػرػال ءػرػال، <http://bit.ly/2bRy1BX>، (Erişim:25.03.2015.)

نئوػال ءيٲوػال ءيٲوػال، <http://bit.ly/2bZXs3a>، (Erişim:25.03.2015)

Ali Semir، Yemen Krizi، Husiler ve İran- Kõrfez Gũc Mũcadelesi، <http://www.bilgesam.org/incele/2074/-yemen-krizi--husiler-ve-iran-korfez-guc-mucadelesi/#.VUxlW47tmko>، (Erişim:03.05.2015.)

نملل ءوػبم ءمء ءيٲوػال ءيٲوػال ءيٲوػال، <http://bit.ly/2c4ggfY>، (Erişim:28.04.2017.)

ءلء: ءءءءمء مءال او.. صءء فال 10 ءلء نملل ءيٲوػال ءيٲوػال ءيٲوػال، <http://masreiat.com/news/2016/aug/30/43998>، (Erişim:30.08.2016)

Yemen: «World»s worst cholera outbreak mapped، <http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2017/06/yemen-world-worst-cholera-outbreak-mapped-170627110239483.html>، (Erişim: 29.08.2017)

UN Delegation visits Yemen amid cholera outbreak، <http://www.al-jazeera.com/news/2017/07/delegation-visits-yemen-cholera-outbreak-170724155936265.html>، (Erişim, 01.08.2017)

نئوػال ءيٲوػال ءيٲوػال، <http://bit.ly/2bZXs3a>، (Erişim:25.03.2015)

نملل ءشء نءال سلءم رارق ءيٲوػال ءيٲوػال، <http://bit.ly/2c85CDu>، (Erişim:25.04.2015.)

يديوعسلا داصتقالا فزننتست نميلا ىلع برحلا...يداصتقا ريرقت <http://www.nthnews.net/201708/110032/> نميلا-ىلع-برحلا-يداصتقا-ريرقت/،(Erişim: 20.09.2017.)

ةينميلا قمزالا لحو لورلا براضت سكعت ةيبرعلا فحصل http://www.bbc.com/arabic/inthepress/2015/04/150428_arab_press_tuesday, (Erişim:28.04.2015.)

ناريا يف نوبردي يثوح 1600: نميلا ةيجراخ ريزو <http://elaph.com/Web/News/2015/4/1002986.html>, (Erişim:29.04.2015)